

*М. М. Думікян,
аспірант кафедри міжнародної економіки,
Київський національний торговельно-економічний університет*

ЕКЗОГЕННІ ТА ЕНДОГЕННІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПОСЛУГ

*М. Dumikyap,
graduate student of International Economics of Kyiv National University of trade and economics*

THE EXOGENOUS AND ENDOGENOUS DETERMINANTS OF TRANSNATIONALISM OF WORLD MARKET OF TELECOMMUNICATION SERVICES

Досліджено особливості екзогенних та ендогенних детермінант транснаціоналізації світового ринку телекомунікаційних послуг. Надано визначення основним поняттям теми, що досліджується. Окреслено роль транснаціоналізації у капіталізації телекомунікаційного ринку. Виявлено роль поширення інформаційного суспільства як базового екзогенного фактора для сфери телекомунікаційних послуг. Вказується на тому, що становлення інформаційного суспільства ґрунтується на телекомунікаціях, а також підвищеній ролі послуг із надання інформації. З'ясовано значення глобальної економічної динаміки та диференціації між окремими країнами та регіонами світу у розвитку телекомунікаційного сектора (із наведенням відповідних статистично-прогнозних показників). Оцінено перспективи розвитку такої визначальної сфери телекомунікаційних послуг, як мобільний Інтернет. Виокремлено ряд внутрішніх детермінант розвитку телекомунікацій, зокрема розподіл ринку між провідними ІТ-корпораціями, рівень технологічного потенціалу і споживчого попиту в конкретній країні. Виділено наявні ризики міжнародному телекомунікаційному сектору. Розглянуто внутрішні фактори впливу на розвиток сфери телекомунікаційних послуг на прикладі вітчизняного ринку.

The features of exogenous and endogenous determinant of transnationalism of world market of telecommunication services are investigated. Determination the basic concepts of the probed theme is given. The role of transnationalism is outlined in capitalization of telecommunication market. The role of distribution of informative society is exposed as a base exogenous factor for the sphere of telecommunication services. Specified on that becoming of informative society is based on telecommunications, and also enhanceable role of services after the giving of information. The value of global economic dynamics and differentiation is found out between separate countries and world regions in development of telecommunication sector (with bringing the proper statistically-prognosis indexes over). The prospects of development of such determining sphere of telecommunication services as mobile Internet are appraised. The row of internal determinant of development of telecommunications is selected, in particular distributing of market between leading IT-corporations, level of technological potential and consumer demand in a concrete country. Present risks are selected to the international telecommunication sector. The internal factors of influence on development of sphere of telecommunication services are considered on the example of domestic market.

Ключові слова: телекомунікації, телекомунікаційний простір, телекомунікаційний ринок, інноваційно-технологічний розвиток, транснаціоналізація, екзогенні детермінанти, ендогенні детермінанти, інформаційне суспільство.

Key words: telecommunications, telecommunication space, telecommunication market, innovative-technological development, transnationalism, exogenous determinants, endogenous determinants, informative society.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Телекомунікаційний простір на початку ХХІ століття є постійним супутником життєдіяльності людини у переважній більшості країн світу. Значний внесок у розширення телекомунікаційного простору здійснили науково-тех-

нічний прогрес та інноваційно-технологічний розвиток. З огляду на те, що розвиток інновацій та високих технологій є неоднаковим у різних країнах світу, так само диференційованою являється і динаміка телекомунікаційного простору [3, с. 69].

Таблиця 1. Обсяг світового ІКТ-ринку в 2013—2014 рр.

Сегменти	2013 р.		2014 р.	
	Обсяг, \$ млрд	Зростання 2013/2012, %	Обсяг, \$ млрд	Зростання 2014/2013, %
Користувачі пристроїв	660	-1,4	689	4,4
Рішення для зберігання й обробки інформації	140	0,2	143	2,3
Бізнес-пропозиції	299	4,9	320	6,9
ІТ-сервіси	922	1,8	964	4,6
Телеком-сервіси	1 633	-0,5	1 655	1,3
Загалом	3 654	0,4	3 771	3,2

Джерело: [9].

З огляду на викладене, вивчення факторів впливу (детермінант, визначальників) на транснаціоналізацію міжнародного ринку телекомунікаційних послуг є складним але водночас важливим науковим питанням, вартим неупередженого і комплексного дослідження із залученням як вітчизняних, так і зарубіжних джерел.

Взаємопов'язаність дослідницької проблеми із важливими науковими та практичними завданнями. Питання транснаціоналізації світового ринку телекомунікаційних послуг знаходиться на стику одразу кількох наук, у т.ч. технічних дисциплін, макроекономіки, суспільствознавства тощо.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Серед останніх за часом (2013—2015 рр.) праць відносно світового та вітчизняного ринку телекомунікаційних послуг слід назвати роботи багатьох українських дослідників, серед яких: В. Бурачок, С. Толюпа, В. Хорошко [3], В. Гранатуров, І. Литовченко, І. Кораблінова [4], С. Воробієнко [5], Б. Заплотинський, В. Тупкало [6] та інші. У вказаних дослідженнях були актуалізовані такі питання як розвиток телекомунікаційних послуг та політика інформаційної безпеки, управління конкурентоспроможністю на міжнародному ринку телекомунікацій, інформаційні основи побудови телекомунікаційних мереж, розвиток законодавства про телекомунікації, виявлення феномену сучасної медіа культури у телекомунікаціях, перспективні заходи побудови телекомунікаційних мереж тощо.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — обґрунтування окремих внутрішніх і зовнішніх детермінант транснаціоналізації світового ринку телекомунікаційних послуг.

Об'єктом дослідження наукової розвідки є розвиток міжнародного ринку телекомунікаційних послуг, а предметом дослідження — внутрішні та зовнішні фактори впливу на зазначений ринок.

Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових методів (системний аналіз, синтез, дедукція, компаративний метод).

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Наведемо дефініції основних понять проблематики, що розглядається. Телекомунікації мають визначення, зафіксоване у законодавстві України (Закон України "Про телекомунікації") — це передавання, випромінювання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, провідних, оптичних або інших електромагнітних системах [1]. Відповідним чином, телекомунікаційна послуга представляє собою продукт діяльності оператора та/або провайдера телекомунікацій, спрямований на задоволення потреб споживачів у сфері телекомунікацій. Відповідно до вітчизняного законодавства, ринок телекомунікаційних послуг — це сфера обігу визначених телекомунікаційних послуг, на які протягом певного часу і в межах певної території є попит і пропозиція [1].

Транснаціоналізація, відповідно до поширеного в енциклопедії "Вікіпедія" визначення, — це якісно новий етап інтернаціоналізації господарського життя, який характеризується різким зростанням ролі зовнішніх факторів розвитку всіх держав і створення транснаціонального капіталу [13]. Якщо застосовувати цей термін до сфери телекомунікацій, то транснаціоналізація передбачає активне переміщення капіталу з тих країн, де існує його надлишкова кількість, до держав, в яких телекомунікаційна галузь по-

требує масштабних капіталовкладень. Власне до останньої групи країн належить і Україна, в якій сектор інформаційно-комунікаційних технологій потребує істотної модернізації.

Детермінанти за своєю сутністю являються визначниками. Вказаний термін є запозиченим із системи математичних знань, де детермінант представляє собою одну із найважливіших характеристик квадратних матриць. Детермінант може бути функціональним або належати якось комутативному кільцю, залежно від походження матриці.

Розподіл детермінант розвитку ринку телекомунікаційних послуг на екзогенні та ендогенні, тобто зумовлені зовнішніми і внутрішніми чинниками відповідно, є звісно досить умовним.

Екзогенні детермінанти

Безсумнівно, головною екзогенною детермінантою розвитку міжнародного ринку телекомунікаційних послуг є становлення й поширення у світі інформаційного суспільства. Вважається, що поняття інформаційного суспільства було включено у науковий обіг японським професором Ю.Хаяші [14]. На його думку, інформаційне суспільство характеризується наступними рисами:

- зменшенням значимості й фундаментальності матеріальної власності у системі цінностей;
- підвищенням значимості знання як основи технологічної й соціально-політичної структур суспільства;
- переорієнтацією економіки від виробництва товарів до надання послуг (сервісу);

— реорганізацією культурної сфери, що передбачає значно більшу, ніж в інших суспільствах, орієнтацію на пріоритети інтелектуалізму та трансформацію етики й моральності особистості, що самовизначається через усвідомлення себе як виробника знань [8, с. 8].

Загалом можна виділити 3 підходи до визначення сутності інформаційного суспільства. Відповідно до першого підходу, критерієм інформаційного суспільства є економічна складова — частка інформаційного сектора у зростанні ВВП (американські дослідники Ф. Махлуп, Д. Белл та ін. Другий підхід заснований на теорії "інформаційного вибуху", відповідно до якої кількість інформації, що доступна суспільству, збільшується, і це веде до якісної зміни економіки, тобто, власне, появи інформаційного суспільства (японські науковці Ю. Хаяші [14], Т. Умецао). У третьому підході головна характеристика інформаційного суспільства полягає саме у поширенні телекомунікаційних технологій (європейські вчені С. Стейнфілд і Ж. Сальваджіо [15]).

Звичайно, не можна обмежувати вплив екзогенних чинників на телекомунікаційну сферу лише розвитком інформаційного суспільства. Іншим вагомим фактором є вплив глобальної економічної динаміки.

Зокрема, уповільнення середньосвітового зростання економіки у 2013 році позначилося і на динаміці ринку телекомунікацій. Так, відповідно до класифікації складу ринку інформаційно-комунікаційних технологій, яку пропонує один зі світових лідерів ІТ-аналітиків — агентство "Gartner", за 2013 рік ІТ-ринок виріс незначним чином (+0,4%) і сягнув обсягу \$3,7 трлн. При цьому від'ємну динаміку за сегментами показали категорії "Обладнання" і "Телекомунікаційні послуги": -1,4% і -0,5%, відповідно. Позитивна динаміка була характерна для "Систем для дата-центрів" (+0,2%), "Корпоративного програмного забезпечення" (+4,9%) та "ІТ-послуг" (+1,8%) [9].

За попередніми оцінками, у 2014 році ринок інформаційно-комунікаційних технологій суттєво прискорив своє зростання: з 0,4% до 3,2%. Підвищувальна динаміка сто-

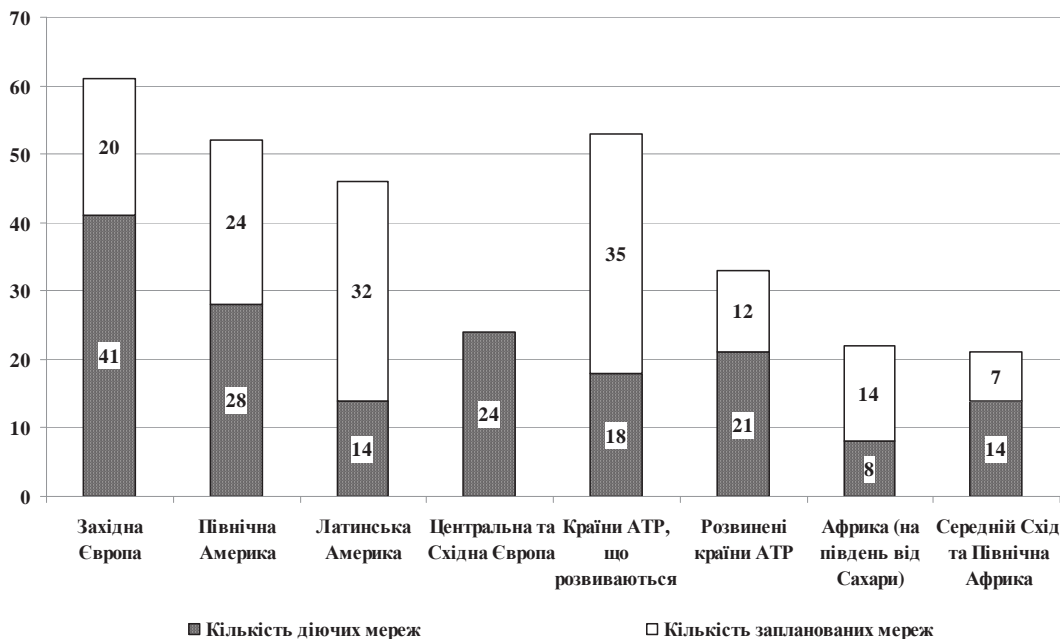

Рис. 1. Діючі та заплановані мережі 4G за регіонами світу

Джерело: [11].

сувалася усіх сегментів, у першу чергу "Обладнання" і "Корпоративне ПЗ".

Водночас прогнози на 2015 р. дослідницької компанії "Gartner" є достатньо стримані і навіть песимістичні. Так, у квітні 2015 р. зазначена структура опублікувала оновлений прогноз щодо розвитку світової телекомунікаційної галузі. Експерти очікують, що витрати на ІТ у нинішньому році впадуть на 1,3% через високий курс долара і становитимуть лише \$3,72 трлн проти \$3,77 трлн роком раніше. Спочатку фахівці "Gartner" оцінювали підйом ІТ-індустрії в 2015 р. на 3,9%, потім знизили прогноз до 2,4%, а тепер вони очікують падіння ринку [9].

Вагомим екзогенним фактором впливу є неоднаковість економічного розвитку різних держав світу. В 2012 р. обсяг світового телекомунікаційного ринку за рахунок роздрібних продажів склав \$1,54 трлн. Більше половини цього обсягу припадало на США (\$378 млрд), Китай (\$151 млрд), Японію (\$133 млрд), Бразилію (\$61 млрд) і Німеччину (\$53 млрд) [10].

У 2013 р. вплив зазначеного фактору продовжував зростати: обсяг світового ринку телекомунікаційних послуг за рахунок роздрібних продажів виріс і сягнув \$1,63 трлн. Приблизно дві третини цього обсягу припало на розвинені країни світу — Північну Америку, Західну Європу, Центральну й Східну Європу та розвинені країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Третину обсягу забезпечили ринки, що розвиваються: Латинська Америка, Близький Схід і Північна і т.зв. "Чорна" Африка.

Іншим істотним екзогенним фактором є інтенсивність поширення користувацького попиту на мобільний зв'язок. Наразі понад 1,1 млрд осіб використовують смартфони й планшети. Мобільні телефони усе частіше стають інструментами для доступу до сервісів, для яких раніше був потрібний комп'ютер. Згідно з оцінками Глобального інституту "McKinsey", до 2025 р. майже 80% усіх Інтернет-з'єднань будуть проводитися за допомогою мобільних пристроїв, і більшість нових Інтернет-користувачів ймовірно будуть використовувати мобільні обладнання як основний або єдиний засіб підключення до Інтернету [10].

Згідно з оцінками "McKinsey", до 2025 р. мобільний Інтернет зможе генерувати глобальний економічний вплив у розмірі від \$3,7 трлн до \$10,8 трлн у рік. Основними екзогенними джерелами впливу стануть поліпшена доставка послуг, підвищення продуктивності праці у сферах охорони здоров'я, освіти й інших державних і соціальних послугах, а також знижена вартість використання Інтернету для нових користувачів.

Ендогенні детермінанти

Найважливішим ендогенним (внутрішнім) фактором впливу на транснаціоналізацію міжнародної сфери теле-

комунікацій є розподіл ринку між провідними ІТ-корпораціями. Так, згідно із даними статистичного порталу "Statista", у 2014 р. рівень доходів ІТ-індустрії склав понад

\$1,7 трлн, половина яких припадала на 10 найбільших телекомунікаційних компаній [10]:

- "China Mobile" — найбільший оператор, який є лідером за кількістю абонентів і ринковою вартістю бренда;

- "AT&T" — базована в Америці компанія, що має майже 0,25 млн співробітників;

- "Verizon Communications" — компанія, що управляє найбільшою 4G LTE і найбільш надійною 3G мережами у США;

- "Vodafone" — базований у Великобританії бренд, що пропонує послуги 440 млн абонентів у 65 країнах;

- "Telefonica" — іспанська компанія з операціями у більш ніж 22 країнах, яка має більше 280 тис. співробітників;

- "America Movil" — базована в Мексиці компанія, що пропонує послуги в 18 країнах;

- "Telstra" — австралійська компанія, що є 3-ю за кількістю обслуговуючих абонентів;

- "Nippon Telegraph & Tel" — японська корпорація, що має представництва у державах Європи, Азії й Америки;

- "Deutsche Telecom" — німецька компанія, що планує розширити свій бізнес у США;

- "Softbank Group" — піонер на світовому ринку, що поповнив свою абонентську базу до 100 млн осіб у липні 2013 р. [10].

Іншим істотним ендогенним фактором транснаціоналізації телекомунікаційних послуг є розвиток нових технологій і форматів телекомунікацій. Зокрема станом на середину 2015 р. мобільний Інтернет пропонується у нових форматах завдяки постійному прогресу у високошвидкісному мобільному зв'язку. Сьогодні мобільні обладнання підключаються до Інтернету через стільникові мережі (3G і 4G/LTE мережі) або Wi-Fi мережі, що використовуються в офісах, приватних будинках та у громадських місцях.

За оцінкою фахівців "Analysis Mason", до 2018 р. очікується більш збалансований ринок LTE мереж, у якому ринки Бразилії, Індії й Росії будуть представляти по 5% 4G мереж у світі кожен. Графік (рис. 1) демонструє кількість діючих і запланованих 4G мереж. Серед країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону (АТР), що розвиваються, лідерами за кількістю запланованих 4G мереж є Індія, Малайзія та В'єтнам.

Протягом наступного десятиліття мережеві засоби можуть включати стільникові мережі 5G, супутникові послуги та, можливо, Wi-Fi з більшим радіусом дії. Нові мережі

пропонують більш швидку передачу даних, що дозволяє користувачам плавню перейти від домашньої широкоплатформової й офісної бездротової мережі до мобільних послуг голосового виклику й передачі даних.

Говорячи про ендogenous фактори впливу, слід наголосити і на внутрішні ризики для розвитку телекомунікаційного сектору. Від подолання значених ризиків залежить розвиток телекомунікаційної сфери як на певному національному, так і на міжнародному ринках:

— нездатність перерозподілу структури тарифу мобільних операторів від голосового зв'язку до передачі даних;

— неспроможність швидкої реакції на очікування клієнтів, які динамічно змінюються;

— відсутність впевненості в окупності інвестицій — суворий контроль за капіталовкладеннями може обмежити здатність операторів нарощувати нові послуги;

— брак інформації і знань для зменшення часу від початкового задуму нової послуги до її впровадження на ринку [12, с. 40].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи основні положення даної публікації, слід зазначити таке:

— Телекомунікації є невід'ємною частиною виробничої та соціальної інфраструктури держав світу, в т.ч. України і призначені для задоволення потреб фізичних та юридичних осіб, органів державної влади у телекомунікаційних послугах.

— Ринок телекомунікаційних послуг — це сфера обігу визначених телекомунікаційних послуг, на які протягом певного часу і в межах певної території є попит і пропозиція. Транснаціоналізація передбачає активне переміщення капіталу з тих країн, де існує його надлишкова кількість, до держав, в яких телекомунікаційна галузь потребує масштабних капіталовкладень.

— До екзогенних детермінант розвитку транснаціоналізації міжнародного ринку телекомунікаційних послуг належать такі: становлення й поширення у світі інформаційного суспільства, вплив глобальної економічної динаміки, а також неоднаковість економічного розвитку різних держав світу. Крім того, важливими екзогенними детермінантами транснаціоналізації у найближчій перспективі ймовірно стануть: поліпшена доставка послуг, підвищення продуктивності праці у сферах охорони здоров'я, освіти й інших державних і соціальних послугах, а також знижена вартість використання Інтернету для нових користувачів.

— Вагомими ендogenous факторами впливу на транснаціоналізацію міжнародної сфери телекомунікацій є: розподіл ринку між провідними ІТ-корпораціями, розвиток нових технологій і форматів телекомунікацій (мережі четвертого і п'ятого покоління), а також динаміка споживчого попиту і платоспроможності населення у кожній конкретній країні світу.

Перспективним напрямом дослідження слід вважати вивчення можливостей упровадження на міжнародному ринку телекомунікаційних мереж п'ятого покоління (так званих мереж 5G).

Література:

1. Закон України "Про телекомунікації" // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2004. — № 12ю — Ст. 155.
2. Белл Д. Социальные рамки информационного общества [Текст] / Д. Белл. — М.: Экономика, 2004. — 308 с.
3. Бурячок В.Л. Интеллектуальная власність у сфері інформаційної безпеки / В.Л. Бурячок, С.В. Толопа, В.О. Хорошко; за ред. проф. В.О. Хорошка; Нац. авіац. ун-т, Держ. ун-т телекомунікацій. — К.: Задруга, 2014. — 177 с.
4. Гранатуров В.М. Управління конкурентоспроможністю оператора телекомунікацій / В.М. Гранатуров, І.В. Литовченко, І.А. Кораблінова; Одес. нац. акад. зв'язку ім. О.С. Попова. — К.: Кафедра, 2013. — 255 с.
5. Економіка телекомунікацій / [С.П. Воробієнко та ін.]; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В.М. Орлова; Одес. нац. акад. зв'язку ім. О.С. Попова, Навч.-наук. ін-т економіки та менеджменту. — Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2014. — 511 с.

6. Заплотинський Б.А. Управління якістю у сфері телекомунікацій: навч.-метод. посіб. / Б. А. Заплотинський, В.М. Тупкало; Держ. ун-т телекомунікацій, каф. менеджменту. — К.: ДУТ, 2014. — 199 с.

7. Інститут телекомунікаційних систем: поступ до майбутнього / [за ред. М.Ю. Ільченка]. — К.: Едельвейс, 2013. — 254 с.

8. Калмыков А.А. Интернет-журналистика / А.А. Калмыков, Л.А. Коханова. — М.: ЮНИТИ, 2005. — 383 с.

9. Офіційний сайт консалтингової компанії у сфері інформаційних технологій Gartner [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.gartner.com/technology/home.jsp>

10. Офіційний сайт Міжнародного статистичного порталу Statista [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.statista.com>

11. Офіційний сайт Міжнародної аналітичної компанії з телекомунікацій Analysys Mason [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.analysismason.com>

12. Технологічні, організаційні та регуляторні засади побудови телекомунікаційних мереж сучасних та наступних поколінь: [монографія] / [Каптур В. А. та ін.]. — К.: Кафедра, 2014. — 284 с.

13. Транснаціоналізація // Матеріал з Вікіпедія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Транснаціоналізація>.

14. Hayashi Yujiro. Johoka shakai: Hado na shakai kara sofuto na shakai [Текст] / Н. Yujiro. — Токио: Feo, 1969. — 189 p.

15. Steinfeld C. Toward a definition of the information society [Текст] / С. Steinfeld, J. L. Salvaggio // The Information Society: Economic, Social and Structural Issues. — NJ.: Hillsdale, 1989. — 120 p.

References:

1. Law of Ukraine "On Telecommunications" (2004), Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (VVR), no.12, p. 155.
2. Bell, D. (2004), Social'nye ramki informacionnogo obshhestva [Social scope of the information society], Jekonomika, Moscow, Russia.
3. Burachok, V.L. Tolyupa, S.V. and Khoroshko, V.A. (2014), Intelektual'na vlasnist' u sferi informatsynoyi bezpeky [Intellectual property in information security], Zadruga, Kiev, Ukraine.
4. Granaturov, V.M. Litovchenko, I.V. Korablinova, I.A. (2013), Upravlinnya konkurentospromozhnisty operatora telekomunikatsiy [Management of competitive telecommunications operator], Kafedra, Kiev, Ukraine.
5. Vorobienko, S.P. et al. (2014), Ekonomika telekomunikatsiy [Economy telecommunications], ONAZ im. O.S. Popova, Odessa, Ukraine.
6. Zaplatinsky, A. Turkalo, V. M. (2014), Upravlinnya yakisty u sferi telekomunikacij [Quality management in the field of telecommunications: textbook], DUT, Kiev, Ukraine.
7. Ilchenko, M. Yu. (2013), Instytut telekomunikacijnyx system: postup do majbutn'oho [Telecommunications systems: moving to the future], Edel'veys, Kiev, Ukraine.
8. Kalmykov, A. A. Kokhanova, L. A. (2005), Internet-zhurnalistska [Internet journalism], JuNITI, Moscow, Russia.
9. The official website of the consulting company in the field of information technology Gartner, available at: <http://www.gartner.com/technology/home.jsp>
10. Official website of the International statistics portal, available at: <http://www.statista.com>
11. The official site of the International analytical company telecommunications, available at: <http://www.analysismason.com>
12. Kaptur, V.A. (2014), Technologichni, organizacijni ta reguljatorni zasady' pobudovy' telekomunikacijnyx merezh suchasny'x ta nastupny'x pokolin' [Technological, organizational and regulatory bases of construction of modern telecommunication networks and future generations]: monograph, Kafedra, Kiev, Ukraine.
13. Transnationalization (2015), "Wikipedia", available at: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Транснаціоналізація>
14. Hayashi, Yujiro (1969), Johoka shakai: Hado na shakai kara sofuto na shakai, Tokyo, Japan, 189 p.
15. Steinfeld, C. Salvaggio, J. L. (1989), Toward a definition of the information society, The Information Society: Economic, Social and Structural Issues, NJ, Hillsdale, USA, 120 p.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2015 р.